

Okolnosti vzniku esoterního kruhu mládeže

Rudolf Steiner

Pro pochopení vzniku esoterního kruhu mládeže je třeba vycházet z anthroposofického mládežnického hnutí obecně, protože myšlenka „kruhu“ je s ním velmi úzce spjata.

Světová válečná katastrofa v letech 1914 až 1918 ukázala, že staré sociální vztahy jsou překonané a vyžadují zcela nové uspořádání. Na jaře roku 1919 tak z anthroposofie Rudolfa Steinera vzešlo hnutí trojčlennosti sociálního organismu. Místo starého jednotného státu usilovalo o úplnou samosprávu duchovního, právního a hospodářského života. Velký ohlas, který tyto snahy vyvolaly na veřejnosti, spočíval mimo jiné v tom, že cestu k anthroposofii nacházelo čím dál víc mladých lidí. Na univerzitách a jiných vysokých školách v Německu, ale také ve Švýcarsku a Rakousku vznikaly anthroposofické studentské skupiny, které v létě roku 1920 založily „Svaz pro anthroposofickou vysokoškolskou práci“. Prostřednictvím vysokoškolských kurzů v Goetheanu v Dornachu a dalších městech měly být položeny základy svobodného vysokého školství. Část anthroposofické společnosti se k těmto záměrům stavěla zjevně skepticky, což Rudolfa Steinera vedlo k tomu, že na prvním členském shromáždění společnosti od roku 1914, které se konalo 4. září 1921 ve Stuttgartu, reagoval na diskusní příspěvek jednoho studenta univerzity v Tübingenu slovy: „Tady promluvil zástupce mládežnického hnutí! Sedí tu celá řada zástupců studentstva! Milí přátelé, skutečnost, že se k našemu anthroposofickému hnutí připojili příslušníci takového hnutí nebo sdružení, to je něco, co musíme považovat za epochální událost v historii našeho anthroposofického hnutí. Musíme udělat všechno, co z této strany může být od Anthroposofické společnosti právem očekáváno.“ Mládežnické hnutí, které vzniklo na začátku 20. století (tj. skautské hnutí), již dříve charakterizoval jako „hnutí, jež se mezinárodně vzedmulo z elementárních sil“ a v němž zazářilo něco z „nesmírně významného zlomu z konce 19. století“, z konce kalijugy.

Těmito elementárními silami zapálená mládež, zajímající se o anthroposofii a zčásti dosud těsně spjata se skautským hnutím, se v Anthroposofické společnosti cítila hluboce neuspokojena. Hledala proto možnosti, jak by se mohla v rámci anthroposofického hnutí organizovat. S datací 17. března 1920 byl ze Stuttgartu rozeslán první oběžník „Mládeži v anthroposofickém hnutí“ s výzvou, aby se na základě jednoho podnětu Rudolfa Steinera spojila a založila obecnou pobočku mládeže. Krátce na to, 25. dubna 1920, dostal jeden ze zástupců mládeže, Otto Palmer ml., příležitost referovat o těchto snahách na 7. řádném generálním shromáždění spolku Svobodné vysoké školy pro duchovní vědu při Goetheanu. Podle protokolu řekl toto:

„Mám-li referovat o anthroposofickém mládežnickém hnutí, o pozitivním dění, které se v něm odehrálo, mohu tak učinit jen tehdy, jestliže se krátce vrátím k počátkům tohoto hnutí a jeho vývoji.

Chceme-li tomuto hnutí opravdu porozumět, musíme ho chápat především jako protest, který mezi mládeží procítl proti starému životu poboček, jaký byl dosud v Anthroposofické společnosti obvyklý. V mládeži zřejmě skutečně žije něco, co cítí potřebu anthroposofii si nejen přišpendlit jako sváteční ozdabu na nedělní odpoledne, ale vše, co je v anthroposofii dáno, uvést do života a uskutečnit v praxi. To, že z tohoto protestu se někdo tu a tam nejprve dopustil chyby a k věci přistupoval programově, bylo zčásti dáno možná tím, že tuto potřebu cítil tak silně a ihned chtěl působit na všechny strany, místo aby začal pracovat na jednom konkrétním bodu a z této pozitivní práce nechal to další vykrystalizovat. To vedlo k zásadním kontroverzím, kdy jedna strana kladla důraz především na to, že musí být založena pobočka mládeže, na což ovšem druhá strana pohlížela s nedůvěrou, že tím sem vstoupí právě to, co tu nikdo mít nechce. Tento skutečně čistě nominální názorový rozdíl pak vedl k takovému řešení, že teď máme ve Stuttgartu řadu skupin, které vzešly z potřeby mládežnického hnutí v tom smyslu, že se tam při práci místo - abych tak řekl - jednoho přednášejícího, jenž promlouvá z pódia, a více či méně poslouchajícího publika dali dohromady lidé, kteří skutečně chtějí společně pracovat na nějakém tématu, ať už se tato práce soustřeďuje na nějakou knihu, nebo je to společná diskusní práce, anebo se určité téma s odborným obsahem probírá ve společné seminární práci. Tento způsob práce vytváří sám od sebe půdu pro přednáškovou činnost, v níž může být aktivita těchto jednotlivě pracujících skupin shrnuta v přednáškovém cyklu, kdy se skutečně tvoří živé propojení mezi přednášejícím a publikem a kdy publikum na základě předchozí práce, kterou vykonalo, vnímá tyto přednášky jako shrnující vyvrcholení vlastní práce.

Toto řešení, jež se chce jistým způsobem přiblížit k myšlence svobody duchovního života, který nemůže zůstat uzavřen v těsném rámci, usiluje - jelikož starý způsob poboček byl vnímán jako nátlak - o to, aby na místo tohoto způsobu založeného na nátlaku nastoupila skutečně živoucí tvorba a utváření, které se také nemůže apriorně vyslovovat v určitém programu. Skutečně se jedná o to, aby byl učiněn pokus o realizaci svobody duchovního života, nakolik to je v tomto malém rámci možné. Je třeba překonat jisté obavy, které přece jen panují z toho, že takovýto svobodný duchovní život vyvolá protisíly, jež mohou a také budou působit těžkosti. Tento úkol může člověk podstoupit jen tehdy, domnívá-li se, že v sobě má něco živoucího, zdroj sil, které jsou schopny přemáhat protisíly.“

V souladu s tímto výkladem se v oběžníku Ehrenfrieda Pfeiffera z 16. dubna 1920, navazujícím na výzvu ze 17. března toho roku, píše: „Návrh základních rysů práce v mládežnické pobočce: Práce v mládežnické pobočce má probíhat především se zřetelem na to, aby mládež mohla být jednou nositelem anthroposoficky orientované duchovní vědy. [...] Když my sami k vůli připojíme i dovednost, můžeme všude vstoupit do boje se starým myšlením. Bude-li se práce v mládežnické pobočce odehrávat v tomto smyslu, vyplyne vnější forma sama od sebe.“

Tato vnější forma však vyplynula teprve na začátku roku 1923 za pomoci Rudolfa Steinera, který umožnil, aby se vedle oficiální Anthroposofické společnosti utvořila ještě zvláštní „Svobodná anthroposofická společnost“ pro mládež.

Tomu předcházely následující etapy: Na mnoha místech vznikly mládežnické skupiny.

Byl založen anthroposofický vysokoškolský svaz. Konaly se anthroposofické vysokoškolské kurzy a velké kongresy. Avšak ani mladí, ani staří nebyli s tímto vývojem skutečně spokojeni a generační konflikt se stále prohluboval. Během kongresu Západ-Východ, konaného ve Vídni v červnu roku 1922, se tak dalo dohromady několik stejně smýšlejících mladých lidí, kteří se kvůli řešení těchto problémů rozhodli uspořádat setkání mládeže s Rudolfem Steinerem. Již v červenci měli tři z nich [...] možnost promluvit si o tom s ním v Dornachu. Rudolf Steiner jim přislíbil, že setkání se uskuteční začátkem října ve Stuttgartu. Ernst Lehrs poté cestoval po severním a Fritz Kűbler po jižním Německu, aby povolali anthroposofickou orientovanou mládež na tuto schůzku. Ernst Lehrs informoval o svých zkušenostech v dopise Rudolfovi Steinerovi z 18. září 1922. [...]*

Z dopisu je zřejmé, že pro většinu z těchto mladých lidí stál v popředí zájem o jejich budoucí pedagogické povolání, zatímco u několika ostatních to byl spíše záměr dospět ke vzniku „bezejmenného, leč živého svazu“, který bude profesně nezávislý. Náznak vzniku takového svazu vychází ze schůzky Ernsta Lehrse s Wilhelmem Rathem a jeho pracovní skupinou v Berlíně v srpnu 1922, tedy krátce před sepsáním dopisu Rudolfovi Steinerovi. Wilhelm Rath se v průběhu práce s jednou berlínskou mládežnickou skupinou na Steinerově spisu *Mystika na úsvitu novodobého duchovního života a její vztah k modernímu světovému názoru* (1901, GA 7) nadchnul pro středověkou postavu Božího přítele z Horní země a jeho kruh dvanácti Božích přátel, vylíčený v knize. Rozhořel se v něm ideál podobného bratrstva, pouze odpovídajícího požadavkům současnosti. Potřeba jeho naplnění u této berlínské mládeže ještě zesílila poté, co v polovině července 1922 vyšla v časopise *Anthroposojie, týdeník pro svobodný duchovní život* výzva k připojení se k nově založenému „Svazu pro svobodný duchovní život“. Okamžitě byli toho mínění, že tak, jak se to stalo v této výzvě, se to odehrát nemůže. A když se Ernst Lehrs krátce poté na své cestě věnované přípravě mládežnického setkání sešel v Berlíně s Wilhelmem Rathem a jeho pracovní skupinou, nadchl se i on pro jejich ideál svazu podobného Božím přátelům. Wilhelm Rath tehdy Ernstu Lehrsovi pověděl také o svém nápadu poprosit dr. Steinera o společnou meditaci, jejímž prostřednictvím by se všichni [anthroposofičtí] mládežníci mohli každý den v duchu spojit. A krátce před odjezdem Lehrse do Stuttgartu mu ještě Rath napsal, že podle jeho názoru lze tuto myšlenku přednést při setkání mladých anthroposofů s dr. Steinerem: „Měl bych ještě jeden návrh, který ale bude zřejmě možné probrat na setkání teprve v osobním rozhovoru a případně ho pak předložit dr. Steinerovi jako prosbu: Aby nám, kteří se v budoucnu chceme spojit k intenzivní živé spolupráci, dal možnost spojovat se v duchu pomocí meditace v určitou dobu a v rytmickém sledu, i když budeme v prostoru oddělení; aby nám tedy pan doktor dal spojující společnou meditaci, do jejíhož obsahu bychom se ráno nebo večer pohroužili. - Ta myšlenka mi připadá důležitá. Zda a jak se uskuteční, to se ukáže - nebezpečí spojená s jejím uskutečněním by bylo nutné zvláště uvážit.“ Tímto dopisem - jak

* Text dopisu, stejně jako texty zmíněné výzvy, oběžníku a další dokumenty lze najít v německém originále tohoto svazku (GA 266/III), str. 393nn; v českém vydání je pro přílišnou obsáhlost neuvádíme. (Pozn. edit.)

píše Wilhelm Rath ve zprávě nazvané *Má cesta ke kruhu* - „dospěl k určité formulaci výsledek dlouhého, intenzivního zápolení o otázku, již bychom dr. Steinerovi položili.“ [...] Když se 1. října 1922 ve stuttgartském domě Anthroposofické společnosti sešlo okolo 80 mladých lidí ve věku 18 až 25 let (k nimž se připojilo i několik starších) k setkání mládeže s Rudolfem Steinerem, ihned se projevil rozpor mezi starší a mladší generací. Oficiální zástupci Anthroposofické společnosti byli totiž dotčeni, že nejsou k akci přizváni? Vznegli proto dotaz na Rudolfa Steinera, který odpověděl, že on sám také neví, co od něj ti mladí budou chtít. Někteří z nich že u něj byli a mluvili s ním o všem možném a on jim na jejich prosbu přislíbil tento kurz. Co ale skutečně chtějí, mu neřekli. Když to bylo sděleno iniciátorům mládežnického setkání, zděsili se a prostřednictvím jednoho přítele poprosili Rudolfa Steinera o vysvětlení. Jeho odpověď zněla, že podle svého vyjádření považují ustrnulé programy za něco přežitého. V tom že je s nimi zajedno. Proto aby mu na základě práce, kterou mezitím vykonali, řekli, o čem k nim má na tomto kurzu promluvit. On že byl požádán (dopisem Ernsta Lehrse), aby se neobjevil hned první den, a dal tak shromážděným čas, aby se mohli vzájemně náležitě sladit. On že navrhuje, aby tento čas využili k ujasnění si konkrétního tématu jeho první přednášky, které mu předloží. Až si přednášku vyslechnou, budou mít materiál, aby si ujasnili, o čem od něj chtějí slyšet v jeho druhé přednášce. Tímto způsobem ať vzniká kurz naprosto živě a bez programu, zcela podle jejich přání. (Podle zprávy *Historie vzniku mládežnického kruhu* Ernsta Lehrse.)

V následujících rozhovorech v přípravném výboru se utvořila dvě značně protikladná pojetí. Zatímco skupina Rath-Lehrs chtěla přednést svou otázku vytvoření esoterního, profesně nezávislého společenství, druhá skupina to kategoricky odmítla a požadovala, aby byly kladeny pouze otázky týkající se pedagogiky. Nakonec se shodli na neutrálně formulované otázce. Když pak byla Rudolfu Steinerovi po jeho příjezdu 3. října položena a on jí byl, jak se zdálo, zklamán, cítil se Wilhelm Rath nucen přece jen vyslovit, že některým leží ještě na srdci zvláště otázka vytvoření esoterního společenství. Rudolf Steiner byl okamžitě ochoten touto otázkou se zabývat, navrhl však, aby nejprve byla přece jen probrána se všemi účastníky kurzu; ti, kterým bude sympatická, se už pak připojí. On sám že se potom přidá, a mluvit že se bude tak, aby u toho při příštím setkání byli už jen ti, kteří to skutečně chtějí. Několikrát se tímto způsobem s Rudolfem Steinerem sešli všichni účastníci kurzu. Kromě toho proběhly ještě debaty účastníků bez Rudolfa Steinera. Po zčásti velmi bouřlivých diskusích se většina od skupiny Rath-Lehrs oddělila a další rozpravy se konaly v menším kruhu, bez oponentů. Kdy přesně se tyto schůzky konaly a co Rudolf Steiner na které z nich řekl, již vzhledem k rozporům v podkladech nelze zjistit. Známé je pouze datum poslední přípravné schůzky, která se konala 12. října. Dalšího dne se sešli jen ti, kdo se rozhodli utvořit kruh. Bylo jich dvanáct, a Rudolf Steiner jim dal meditaci, o níž prosili; o tři dny později, 16. října 1922, pak formulu slibu. 16. říjen 1922 je tak považován za den založení esoterního kruhu mládeže. Rudolf Steiner přicházel již od první schůzky i s Marií Steinerovou, která se do roku 1924 všeho účastnila.

Další schůzka přátel kruhu s Rudolfem Steinerem se konala v Dornachu, několik dnů po katastrofě požáru Goetheana o silvestrovské noci roku 1922. Ernst Lehrs o tom píše: „Jeho kritika Společnosti a různého dění v ní, vyslovovaná bez příkras na různé strany v týdnech,

jež předcházely oné osudové vánoční a novoroční době, zřetelné ukazovala, že chybějící nezbytná duchovní ochrana stavby byla selháním Společnosti. Vždyť prožitek tohoto selhávání byl také podnětem ke konání kurzu pro mládež i k vývoji, který vedl ke vzniku naší zvláštní věci. Tak se mezi námi vynořila myšlenka, abychom se Rudolfa Steinera zeptali, zda a jak můžeme přispět k tomu, aby se Společnost - jak to jeden z nás formuloval - opět .konsolidovala!“. V tomto smyslu jej poprosili, aby si s ním směli promluvit. Když pak měli 3. ledna 1923 ve sklářském ateliéru možnost přednést mu otázku, jaký by mohl být jejich příspěvek ke konsolidaci Společnosti, odpověděl „klidným tónem s naléhavou vážností“: „Bud'te jen sami konsolidovaní, a bude konsolidovaná i Společnost.“ Potom jim dal ještě radu, aby se pravidelně scházeli a v „rozhovorech s charakterem symposia“ si vždycky uvědomili základní impulzy svého společenství.

Další setkání s Rudolfem Steinerem se konalo ve Stuttgartu 13. července 1923. Přátelé kruhu jej poprosili, zda by mohli položit některé otázky. Rudolf Steiner na to však nepřistoupil a místo toho jim přednesl esoterní hodinu. Druhá následovala v Dornachu v době konání Vánočního zasedání, 30. prosince 1923. Na tuto hodinu s sebou vzal kromě Marie Steinerové i dr. Itu Wegmanovou.

Podle zápisu Ernsta Lehrse z roku 1963, nazvaného *Definice [esoterního] kruhu*, Rudolf Steiner „byl dotyčným nadále k dispozici svou radou, až do svého onemocnění ústně, poté písemně“. K tomu však nejsou v Archivu Rudolfa Steinera k dispozici žádné podklady. Pro poválečné období až do nového založení někdejší esoterní školy v podobě „Svobodné vysoké školy pro duchovní vědu při Goetheanu“ o Vánocích 1923 platí zcela obecně - a pro esoterní kruh mládeže zvláště - že iniciativy k vytvoření esoterních společenství, podobně jako k založení „Obce křesťanů“, nevycházely od Rudolfa Steinera. Naopak tomu bylo tak, že se, pokud to bylo jen trochu možné, snažil vyhovět otázkám a prosbám, které mu byly předkládány.